

YAYIN HAYATIMIZDAKİ GELİŞMELER

M. Türker ACAROĞLU

Millî Eğitim Bakanlığı Basma Yazı ve
Resimleri Derleme Md.

Cumhuriyet rejiminin yurdumuza sağladığı faydalar ve iyilikler arasında kitap, gazete ve dergiler gibi basmalar da kendi yerlerini almış, bu devirde yayın hayatımız büyük gelişmeler göstermiş ve göstermektedir. Bunun tarihi seyrini şöylece özetleyebiliriz:

Baskı sanatı Avrupa'da ilk eserlerini Fâtih'in İstanbul'u fethiyle dünyada yeni bir çığır açtığı sıralarda vermeğe başladığı halde, Türkler Avrupa'da kendi dillerinde kitap basan en son milletlerden biri olmuştur. Fâtih devrinde matbaanın icadedildiğinin bilindiğini, fakat kabul edilmediğini görüyoruz.

Batıda yer değiştirebilen (müteharrik) Arap harfleriyle ilk kitap 1514'te basılmıştır. 1615'te Paris'te Fransa kralı ile Osmanlı padişahu arasında imzalanan bir ticaret andlaşması metni, Türkçe ve Fransızca olarak, bir kitap halinde basılmıştı. Ancak, bu sade ve gösterişsiz basmanın tek ve soyut bir olay olarak kaldığı da bir gerçektir; bunu başkaca yayınlar takibetmemiştir. 1492'de Musevilerin İspanya'dan yurdumuza geldikleri zaman yanlarında bir matbaa getirdikleri, Avrupa'nın birçok yerlerinde daha basımevi yokken İstanbul'da bir basımevi bulunduğunu düşünülürse, pek tabii olarak bundan bir üzüntü duyulur.

Matbaacılığın icadı dünyaya büyük yenilikler getirirken, biz bu nimetten doğrudan doğruya faydalanma imkânını arayacak yerde, ancak matbaacılıktan faydalananların meydana getirdikleri eserleri, Arap harfiyle bastıkları kitapları yurda sokma izni verebilmişiz. Bu kitaplar yurda girdiği zamanlar bile, matbanın kadrini anlayamamışız. Bu sanatı yurdumuza sokarak, mümkün olduğu kadar çok eser basarak halkın eline, içinde yürüdüğü karanlıkları aydınlatacak meşaleler vermeyi düşünememişiz. Bunu yapabilmek için üç yüzyıla yakın düşünüp beklemiştir. Bunu ancak 1729'da başarabilmişiz. Bu başarıyı sağlayanlar İbrahim Müteferrika ile Sait Efendi'dir. İbrahim Müteferrika'nın İstanbul'da «Vankulu lûgati»ni basarak Türk matbaacılığının temelini atmışına değin, bu işe girişen olmamıştır.

Müteferrika'nın bastığı eserlerin sayısı 18'dir. Müteferrika harfleriyle başkaları tarafından 6 kitap daha basılmıştır. Müteferrika basımevinin çalışamaz hale gelmesi üzerine Halıcıoğlu'ndaki Mühendishane'de

bir basımevi açıldı (1802), sonra bu Üsküdar'a nakledildi (1803), daha sonra şimdi Üniversite Kütüphanesi olan binaya taşındı (1831). Bu tarihten sonra yavaş yavaş basımevleri çoğalmağa başladı. XIX. yüzyılın başına kadar 71 yıl içinde Türkiye'de basılıp yayınlanan eserlerin sayısı ancak 24'tür.

Tanzimat'a kadar olan 110 yıllık zaman içinde 50 eser basılmıştır. Bunlardan çoğu tarih, coğrafya, gezi kitapları ve bazı sözlüklerdir.

Basım ve yayım işine ne kadar geç başladığımız, bu işte ne kadar ağır gittiğimiz açıkça görülüyor. Bu geç giriş ve ağır gidişle birlikte, basacağı eserler hakkındaki kayıtlar, hemen hiç arası kesilmeyen politik ve sosyal baskı ve karşılıklar basımevinin etkisini çok dar bir alanda bıraktı.

Yazı ve resim basmak için taş baskısı kullanılması, yani litografya 1796'da Zenefeldler adında Viyanalı bir hukuk öğrencisi tarafından güzel bif, tesadüf sonucunda bulunmuştu. Asıl gelişmesini 1814'te gösteren litografya bize Mehmet Hüsrev Paşa'nın gayretiyle 1831'de girmişti. O tarihlerde Avrupa'nın belli-başlı şehirlerinde bu usulü uygulayan basımevleri parmak sayılacak kadar az olduğundan, biz bu sanattan pek erken faydalanmışız, demektir. İcadından ancak üç yüzyıla yakın bir zaman sonra basımevi kurabildiğimiz halde, taşbasmacılığını, basımevine uygulanmasından onyediyıl sonra alabilmemiz, önemle kaydedilecek bir olaydır. Hüsrev Paşa'nın himayesiyle Jak ve Hanri Kayol kardeşlerin o zaman Harbiye Nezareti olan şimdiki İstanbul Üniversitesi müstemilâtından bir binada kurduğu bu ilk taş basma matbaasında basılan ilk eser, gene Hüsrev Paşa'nın «Nuhbet el-talim» adlı iki ciltlik bir eseridir.

1729'dan yeni Türk harflerinin kabul edildiği 1928 yılına kadar geçen tam iki yüzyılda kütüphane ve bibliyografya uzmanlarımızın zayıf bir tahminine göre Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde, hattâ yabancı ülkelerde aşağı-yukarı 30.000 Türkçe eser basılabilmektedir. (bk. **Millî Kütüphanede mevcut Arap harfli Türkçe kitapların muvakkat kataloğu I**, teksir, Ankara, ekim 1956, s. 1). Her yıla ortalama olarak 150 kitap düşer. Ancak, hangi konularda kaç kitabın basıldığı hiç tahmin edilmemektedir. Bu eserlerin tam bir katalog veya toplu bir bibliyografyası hazırlanıp yayınlanmış değildir. Mükerrerler dışında, bunların sayısı bugün Millî Kütüphane'de 12.000 kadardır. Bu kütüphanede bulunmayan Arap harfli Türkçe kitapların hangi kütüphanelerimizde bulunduğunu gösterir bir kolektif katalog hazırlanmaktadır. Rakamı 15.000 veya 40.000 sayanlar da var.

Oysaki 1938'den 1964 yılı sonuna kadar geçen 36 yılda Türkiye'de yeni harflerle 99.903 eserin basılıp derlendiği, Millî Eğitim Bakanlığı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğüne tesbit olunmuştur. Her yıla ortalama olarak 2.777 eser düşmektedir. Yüzyıllardan beri Arap harfleriyle yapılan yayınlar yanında bu rakamlar göz ve gönül doyurucudur.

Bir kıyaslama yapılacak olursa, tam 200 yılda ancak 30.000'e karşılık, ancak 36 yılda tam 99.903 eser!.. Yılda eski harfli 150 esere karşılık, yeni harfli 2.277 eser!.. İşte, yeni harflerin kerameti denilen şey... Atatürk 1928'de T. B. M. Meclisini açış nutkunda sözü Türk harflerine getirerek şöyle demişti: «Basit bir tecrübe, Türk harflerinin Türk diline ne kadar uygun olduğunu, şehirde ve köyde yaşı ilerlemiş Türk evlâtlarının ne kadar kolay okuyup yazdıklarını güneş gibi meydana çıkarmıştır. B. M. Meclisinin kararıyla Türk harflerinin kanuniyet kazanması bu memleketin yükselme mücadelesinde başlıbaşına bir geçit olacaktır.» Tasarı aynı gün kabul edildi Kanun 3 Kasım 1928'de yayınlandı. Arap harflerinin kasalarda 400'e yakın gözüne karşılık Türk harflerinin birkaç gözü vardı. Bu durum, dizgide kolaylığı açıkça gösterir.

İşte, Türk medeniyeti tarihinde önemli bir dönüm noktası olan büyük Harf Devrimi, böylece yapıldı. Bütün kültür, tarih ve dil devrimlerinin kapılarını açacak anahtar bu harf değişikliği ile yaratılmıştır. Harf devrimi, matbaacılığımızın kaybolan zamanları telâfi ettirmiş; kültürümüzün gelişmesine yeni yeni imkânlar hazırlamıştır. Bu tempo ile giderse, yeni harfli yayınlarımız 200 yıl sonra yarım milyonu aşacaktır. Kaldı ki yayın tempomuz yıldan yıla hız almaktadır. Her yıl, bir önceki yılın rekoru kırılmaktadır. Basıldığı halde, herhangi bir sebeple derlenememiş eserler bu hesaba dahil değildir.

Şimdi, 1928-1964 yılları içinde Türkiye'de basılıp derlenen kitap ve broşürlerin istatistiğine daha yakından bakalım. Kitap yayınlarının artmakta olduğunu göstermek üzere, birkaç yılın rakamlarını karşılaştıralım. Kültür hayatımızdaki genel kalkınma ve gelişmenin hızını rakamların belâgatinden faydalanarak anlatmağa çalışacağız. Şu satırlar, yurdumuzda basılan eser sayısının artışını göstermektedir. (Yazının sonundaki istatistik cetveline bakınız.)

1928-1933 yılları arasında 6.297 eser basılmıştır. (Derleme Kanunundan önceki devreye rastladığı için, bu rakamda eksikler bulunabilir.) 1934'ten 1939'a kadar kitap yayınları boyuna artmıştır (sırası ile): 1.530, 1.741, 2.106, 2.512, 2.731, 2.831. İkinci Dünya Savaşı'nın ilk yıllarında malzeme sağlanması güçleştigi için, basım işleri azalmıştır. 1940'

ta 2.370, 1941'de 2.339, 1942'de 2.104. Savaşın son yıllarında artma başlamıştır: 1943'te 2.804, 1944'te 3.072, 1945'te 2.621. Savaş sonrasında dalgalı bir durum görülür: 1946'da 2.730 1947'de 2.436, 1948'de 2.322, 1949'da, 2.461, 1950'de 2.400, 1951'de 2.197. 1952-1954 yıllarında (3 yıl) büyük bir artış olur: 2.447, 3.266, 3.585. 1955-1957 yıllarında (3 yıl) eksilir: 3.250, 3.080, 2.630. 1958'den birden -üçte bir ölçüsünde artış kaydedilir: 3.925. Daha sonra, boyuna artarak, her yıl bir öncekinin rekorunu kırar: 1959'da 4.124, 1960'ta 4.195, 1961'de 4.357, 1962'de 4.842, 1963'te 5.425, 1964'te 5.693. 1965'te günde 15'ten fazla yayınlara rekor kırılmıştır.

Broşürler :

1939'a kadar broşürler (bir formadan küçük eserler) istatistiklerle kitaplarla birlikte gösterilmiştir. 1939-1948 yıllarında bunlar (risale) adı altında kayıtlıdır: 1939'da 828, 1940'ta 681, 1941'de 650, 1942'de 616, 1943'te 706, 1944'te 833, 1945'te 570, 1946'da 639, 1947'de 555, 1948'de 518.

Son yılların rakamları da şöyledir: 1958'de 1.134, 1959'da 1.316, 1960'ta 1.318, 1961'de 1.392, 1962'de 1.475, 1963'te 1.398.

Telif ve Tercüme Eserler :

1955'te bir Türk ajansı yurtda basılan eserlerin %95'inin tercüme ve adapte şeyler olduğu haberini yayınlamış, yarı resmî bir ağızdan bu nisbetin tam bir sayım yapılmamış olmakla birlikte ancak %50'yi bulabileceği açıklanmıştı. Ertesi yıldan itibaren kitap istatistiklerinde bu konuda rakamlar da görüldü: 1956'da 381, 1957'de 345, 1958'de 532, 1959'da 494, 1960'ta 485, 1961'de 499, 1962'de 683, 1963'te 877 çeviri eser yayınlanmıştır. Çevirilerin teliflere nisbeti ise, ancak %12 veya 13 kadardır.

Çeviri kaynakları çok değişiktir. Bilindiği gibi, geçen yüzyılda en çok Fransız eserleri dilimize çevriliyor, öteki dillerin eserleri ancak Fransızca yolu ile bize geliyordu. Birinci Dünya Savaşı sırasında, özellikle askerî konularda, Alman kitapları da dilimize çevrilmeğe başlandı.

Birinci Türk Neşriyat Kongresi ve Sergisinden (1939) sonra, Millî Eğitim Bakanlığı Yayın Müdürlüğüne bağlı olarak kurulan Tercüme Bürosu, tercüme işlerini plânlayıp sistemleştirmiştir. Bu olay, kültür hayatımızda yepyeni, pek önemli bir âmil olmuştur. Bütün dünya edebiyatı ve felsefesinin klâsik eserleri Türk okuyucusuna sunulmuştur. Dil sadeleşmesi işine de yardımcı olan çeviriciler, konuşulan öz Türkçe sözleri alıp eskilerini atmışlardır.

Millî Eğitim Bakanlığınca yayınlanan klâsik eserlerin yıllara göre basılışı şöyledir:

1940: 10	1953: 21
1941: 13	1954: 29
1942: 28	1955: 38
1943: 31	1956: 20
1944: 103	1957: 15
1945: 129	1958: 34
1946: 165	1959: 24
1947: 58	1960: 12
1948: 52	1961: 14
1949: 73	1962: 19
1950: 41	1963: 27
1951: 27	1964: 21
1952: 28	

Toplam 1.032

Böylece, Bakanlığın çeviriler serisinden 25 yılda tam 1.032 eser yayınlanmıştır. Yılda ortalama olarak 41 eserden fazla düşmektedir. 1946 yılı 165 eserle rekor seviyededir. Bundan sonra rakam boyuna azalmıştır. Çeviriler çeşitli dillerden yapılmaktadır. Fransız dili ve edebiyatının, üstünlüğü İngiliz dili ve edebiyatına bıraktığı görülmektedir. (Dünya edebiyatından tercüme) serisinde şimdiye kadar 103 tane Alman klâsik eseri yayınlandı.

Konulara Göre Tasnif :

1928-1963 yılları içindeki yayınlardan 21,241'i sosyal bilimler, 14,510'u edebiyat, 12,608'i tatbiki bilimler, 6,409'u tarih-coğrafya-biyografya, 4,400'ü genel konular, 3,967'si nazari bilimler, 2,895'i güzel sanatlar-spor-turizm, 2,485'i dil, 2,329'u din ve ilâhiyat, 1,098'i de felsefe ve ahlâka dair eserlerdir.

SOSYAL BİLİMLER — Hukuk, istatistik, politika, iktisat, âmme idaresi, sosyal yardım, eğitim-öğretim, ticaret, haberleşme, ulaştırma ve folklor gibi sosyal bilimlere dair eserler öteden beri yayınlarımızın başında gelmektedir. 1934-1938 yılları arasında sıra ile elde şu rakamlar vardı: 617, 745, 721, 875, 1.093. O tarihten 1958 yılı sonuna kadar bu çeşit eserlerde bir azalma görülmektedir. 1959'dan sonra yine artma olmakta, listenin en başına geçmektedir: 1959'da 1.046, 1960'da 1.115, 1961'de 1.218, 1962'de 1.296, 1963'te 1.636.

EDEBİYAT — Edebi konular, genel olarak, ikinciliği ahr: 1928-1942 yılları içinde 280-423 arasında dolaşırken, 1943-1944 yıllarında 662'den 888'e kadar yükselir. O tarihten 1957'e kadar bir düşme göze çarpar. 1958'de yüksek bir rakam elde edilir: 905. O yıl edebiyat başa geçer. Nihayet son rakamlar da şunlardır: 1959'da 795, 1960'ta 899, 1961'de 645, 1962'de 805, 1963'te 927. 1962'de durum biraz değişti: tatbikî bilimlerle edebiyat yer değiştirdi!

TATBİKİ BİLİMLER — Yayınlarımızın üçüncü sırasını alan tıp, mühendislik, tarım, sanayi, inşaat gibi konularda 1960'tan beri sürekli bir artış var: 577 (1960), 808 (1961), 1.061 (1962), 920 (1963).

TARİH - COĞRAFYA - BİYOĞRAFYA — Bu bölümde en çok yayın 1959'da görülmüştür: 379. Daha sonraki yıllarda bu rakam sürekli olarak düşmüştür: 367, 334, 311, 319.

GENEL KONULAR — Gazetecilik, kütüphanecilik, bibliyografya, dokümantasyon gibi genel konularda en çok 1961'de yayın yapılmıştır: 556. Bir önceki yılın rakamı 396. Bir sonrakinkî 483'tür. 1963'te 651 eser çıktığına göre, o yıl rekor yılı olmuştur.

NAZARİ BİLİMLER — Matematik, fizik, kimya, astronomi, jeoloji, biyoloji, paleontoloji, botanik ve zooloji gibi bilim dallarındaki yayınların en yüksek rakamı 242 (1963) dür. 1962'de 212 idi.

GÜZEL SANATLAR-SPOR-TURİZM — 1936-38 yıllarındaki gelişmeye (217, 218, 169) ancak 1959-61 yıllarında yeniden ulaşılabilmektedir (224, 210, 212). 1963'te 244 eser çıkmıştı.

DİL — Başta Türk dili olmak üzere, bu konularda özellikle 1958'den sonra epey eser çıkmıştır: 166 (1958), 161, 189, 148, 204 (1962), 150 (1963).

DİN VE İLÂHİYAT — Durum şudur: 1950'de 103, 1955'te 105, 1959'da 147, 1960'da 208, 1961'de 150, 1962'de 209, 1963'de 264 eser. Sürekli bir çoğalma görülmüyor.

FELSEFE VE AHLÂK — En az yayın yapılan alan budur. 1936'da ancak 14 eser basılmıştı. Kitap sayısı hiçbir yıl 100'ü bulmamıştır. En yüksek rakam 1962 ve 1963'e aittir: 73'er. Rakamın 50'yi aştığı yıllar: 52 (1945), 59 (1947), 64 (1957), 53 (1959), 61 (1960), 51 (1961).

COĞRAFİ DAĞILIŞ

Bütün kitap ve broşürlerden 1957 yılında 1.450'si İstanbul'da, 860'ı Ankara'da, 320'si yurdun başka yerlerinde basılmıştır. 1958'de İs-

İstanbul'da 2.547, Ankara'da 960, başka şehirlerde 418 eser yayınlanmıştır. 1959'da İstanbul'da 2.595, Ankara'da 1.091, başka illerde 438 kitap çıkmıştır. 1960'da İstanbul'da 2.426, Ankara'da 1.235, başka yerlerde 531 eser basılmıştır. 1961'de İstanbul'da 2.632, Ankara'da 1.309, başka yerlerde 416 eser yayınlanmıştır. 1962'de İstanbul'da 2.916, Ankara'da 1.537, başka yerlerde 389 eser basılmıştır. 1963'te İstanbul'da 3.340, Ankara'da 1.559, başka yerlerde 527 eser basılıp derlenmiştir. Böylece, İstanbul, eski kültür merkezi şöhretini hâlâ muhafaza etmektedir. Taşrada pek az kitap basılıp yayınlanmaktadır.

BASIMEVLERİ :

1928-38 yılları içinde taşrada yeniden açılan basımevi sayısı 81 idi. 1939'da İstanbul'da 158, Ankara'da 21, başka illerde 134 basımevi vardı; yurttaki basımevlerinin toplamı 313'ü bulmuştu. 1957'de Türkiye'de 412 basımevi ile 75 yayınevi bulunuyordu. Bugün ise İstanbul'da 560. Ankara'da 156, başka illerde 54 olmak üzere topluca 1.260 basımevi çalışmaktadır.

BASIM SANATI :

Basım sanatında memleketimizde tipo ve kimyevî baskı usulleri oldukça ilerlemiş durumda olup bunlarla Avrupa ayarında işler yapılmaktadır. Bu seviyeye de, Cumhuriyetin daha ilk on yılında erişilmişti. Ondan önce bunlar da bizde okadar ilerlemiş değildi. Son çukur harflerle basma usullerinden yurdumuza yalnız Tiefdruck girmiş olup ötekiler henüz yapılamamaktadır.

KÜTÜPHANELER :

(1957) adlı kitaba göre, yurdumuzda 375 kütüphane vardır. Bu rakama okul, yüksek okul ve üniversite kütüphaneleri, ihtisas kütüphaneleri, halk ve çocuk kütüphaneleri dahildir. Bunlardan 295'i büyükler, 80'i küçükler içindir (şimdi çocuk kütüphanelerinin sayısı 150'yi bulmuştur). Kütüphanelerin 125'i genel bütçeden, 47'si özel bütçeden 13'ü vakıf, şahıs ve kurumlarca yönetilir. Başlıca 18 İstanbul Kütüphanesinde 133. 450 yazma, 857. 242 basma eser olmak üzere toplam 990.782 kitap bulunmaktadır. Kütüphanelerimiz gün geçtikçe çoğalmaktadır. Buralara bilgili eleman yetiştirmek üzere, Ankara'da bir Kütüphanecilik Enstitüsü açılmıştır. Genç kütüphanecilerden bazıları Avrupa ve Amerika'da öğrenim, staj veya gezi yaparak yurda dönmüştür. Bu ders yılı başında İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinde de bir Kitap ve Kütüphanecilik Bölümü açıldı. Bunun başında, Alman bilgini Prof. R. Juchoff bulunmaktadır.

OKUMA-YAZMA ORANI :

Okuma-yazma bilen nüfus oranı yıldan yıla artmaktadır: 1927'de %29.1. 1945'te %29.1, 1950'de %34.1, 1955'te %40. Yeni harflerin öğretildiği ilk yıllardaki çaba artık görülüyorsa da Halk Eğitimi Dernekleri ile yeniden açılan Halkevleri bu yolda çalışmaktadırlar. İlk öğretim ve eğitime tekrar önem verilmeğe başlanmıştır. Okuyup yazma oranı arttıkça, kitap ve basın daha geniş bir gelişim alanı bulmaktadır.

RESMÎ VE ÖZEL BAŞLICA YAYIN KURUMLARI :

Resmî ve yarı-resmî çeşitli kurumlar arasında Millî Eğitim Bakanlığı en çok, en değerli yayın yapma özelliğini taşımaktadır. Ders kitapları tek kitap olmaktan çıktığından beri özel kişiler ve yayınevleri de iyi okul kitabı basar olmuştur. Ancak, bunların kalitesi epey düşüktür.

ÜNİVERSİTELER — Türkiye'de bugün 6 üniversite var. İstanbul ve Ankara üniversiteleri, kendi öğrencilerine olduğu kadar, genel okuyucuya da seslenen öğretici kitaplar yayınlıyorlar. İstanbul Üniversitesi 1943'ten bu yana 1.027 eser bastırmıştır. Yalnız Ankara Üniversitesi Rektörlüğü 1946'dan beri 54 eser yayınlamıştır. İzmir ve Erzurum üniversiteleri, daha pek yeni kuruluşlar oldukları halde, yayın işine başlamışlardır. Kitapçılarda en çok aranan üniversite yayınları; dil, tarih ve türkoloji alanlarına aittir.

DİL VE TARİH KURUMLARI — Atatürk'ün kurmuş olduğu Dil ve Tarih kurumlarının yayınları, dünyaca aranan pek değerli eserlerdir. Tarih Kurumu. Türkiye ve Orta-Doğunun geçmişiyile ilgili kaynak eserler bastırmakta, bir de «Belleten» yayınlamaktadır. XVI seri halinde yayınladığı kitapların sayısı 182, 1937'den beri üç ayda bir çıkan «Belleten»in son sayısı 118'dir. Dil Kurumu da 1939'den beri 226 eser bastırıştır. Bunlardan 42'si iki Kurultay arasında geçen son dört yılda çıkmıştır. 1960'ta 5, 1961'de 3, 1962 ve 1963 (temmuza kadar) yıllarında 17'şer eser yayınlanmıştır. Eski Türkçe metinlerle çeşitli sözlüklerden başka, «Türk dili araştırmaları yılığı-Belleten» ve ayrıca 1951'den beri aylık olarak «Türk dili» dergisini çıkarmaktadır. Derginin özel sayıları çok rağbet görmektedir.

BANKALAR — Bâzi özel bankalarımız, çocuk yayınlarından bilim kitaplarına varıncaya kadar, kaliteli eserler bastırıp yayınlamaktadır. Özellikle Türkiye İş Bankası ile Yapı ve Kredi Bankası bunlar arasındadır.

BASKI SAYISI VE SATIŞ İMKÂNLARI :

Eskiden en çok 2.000 olan baskı sayısı, bugün 10.000'e kadar yükselmiştir. Genel olarak resimli ansiklopedik eserler daha çok aranmaktadır. Kitap ticareti gelişme halindedir. Hemen her yıl yeni kitabevleri açılmaktadır.

XVII. yüzyıl halk ozanlarından Karacaoğlan'ın şiirlerinden derlenen bir cilt, 1933'ten beri tam 18 defa basılmıştır (Saadet Utanet Ergun, 1963). Kadın romancımız Halide Edip-Adıvar'ın önce İngilizce yazıp Türkçeye aktardığı «**Sinekli Bakkal**» romanı, 1936-49 yılları arasında tam 22 kere basılmış, 1942'de C. H. P. Roman Armağanını kazanmış, son yıllarda bir baskı daha yapmıştır. Reşat Nuri Güntekin'in «**Çalkıuşu**» romanı da 1962'de 11. basımını idrak etmiştir. Orhan Veli Kanık'ın «**Bütün şiirleri**» 9 kere, Cahit Sıtkı Tarancı'nın «**Otuzbeş yaş**» adlı şiir kitabı da 9 kere basılmıştır. Mahmut Makal'ın «**Bizim köy**» adlı kitabı 7 defa basılmıştır. Yaşar Kemal Gökçeli'nin «**İnce Memed**» romanı 5 defa basılmıştır. Böylece, kitapların az zamanda çok baskı yapması da Türkiye de bir kültür ilerlemesi olduğunu göstermez mi?

Bir kitapçının müşahadesine göre, köylülere halk edebiyatından sonra, tarım kitapları okunmaktadır. Şehirli okuyucu hikâye ve roman gibi edebî eserler, teknik ve tarih kitapları okur. Din kitaplarına da çok istek vardır. Edebî eserler arasında -klâsiklerin dışında- Gide, Camus, Remarque, Cronin gibi çağdaş yazarların eserleri aranmaktadır.

Kitap fiyatlarımızın başka devletlerle mukayesesi (1939'da, kuruş olarak) şudur :

Kitabın adı	Türkiye'de	Almanya'da	İngiltere'de	Fransa'da
Alfabe	5	70	20	22.5
Tabiat bilgisi (İlkokul, IV)	20	(yok)	45	41
Tabii bilimler (Ortaokul, I)	40	120	180	42
Biyoloji (lise)	65	235	315	402
Astronomi	80	100	420	895

ÇOCUK KİTAPLARI :

Yeni Türk harfleriyle ilk 10 yılda basılan çocuk ve gençlik kitaplarının sayısı 500'ü geçmiştir. Daha sonraki yıllarda bu rakam çok aşmıştır. Gazi Eğitim Enstitüsü öğretmenlerinden Ziya T. Çağıl'ın Ankara ilkokullarından 1.955 erkek, 1.233 kız çocuk üzerinde yaptığı bir denemeye göre, erkek çocuklardan %94'ü kız çocuklardan %96'sı ders kitapları dışında kalan bu gibi kitapları, özellikle dergileri okumaktadırlar.

CEP KİTAPLARI :

Geçen yüzyılın sonlarında Ebüzziya Tefvik (Kitaphane-i meşahir) serisiyle bizde cep kitapları yayınlamağa başlamıştı (1886). 60 kitabı içine alacak olan bu seri tamamlanamadı, ancak 14 tanesi çıktı. Bunlar arasında Gutenberg, Franklin, İbn-i Sina, Diyojen, Galile, Napoléon, Buffon, Aisopos var.

Harf devriminden sonra yayın işlerinde sağlanan kolaylıklar, hele klâsiklerin yayınlanması ile bizde ucuz cep kitabı basmak isteyenler çoğaldı, ele alınan konular iyice genişledi. 1928'den bu yana çıkan cep kitabı serilerinin sayısı 10'u aşkındır. Bu çeşit kitaplar epey baskı yapılmaktadır (5.000 kadar). Bunlarda Alman ve Amerikan kitapçılığının etkileri olmuştur. Belli-başlı yaynevleri Varlık, Yeditepe, Çan, Hayat ve Seçilmiş Hikâyeler dergisidir. Bilim dallarından birinin belli bir konusu üzerinde bilgi veren eserler daha çok satılmaktadır.

1956'da Amerika'da 173 kitap, 1 milyonun üstünde baskı yapmıştır. 1959'a kadar Almanya'da en çok satılan kitap Anne Frank'ın hatıra defteri» 80.000 sayı basılmıştır.

GOETHE SERGİSİ :

Büyük Alman ozanı Goethe'nin ölümünün 100. yıldönümü dolayısıyla 1932'de Leipzig'de milletlerarası bir sergi açılmıştı. Alman Kitapçılar Derneğince hazırlanan sergiye «Kitap basma sanatı karşısında Goethe» adı verilmişti. Sergiye dünyanın en tanınmış 100 basımevi katılmış, bu arada Devlet Basımevi de Hasan-Âli Yücel'in «Goethe, bir dehanın romanı» (1932) eserini göndermişti. Eski Türk üslubunda tezhip edilmiş süslü sayfaları bulunan eser, sergide büyük takdir kazanmıştı. Daha sonra yazara Alman Kültür Bakanlığınca (Goethe madalyası) verilmiştir.

BİRİNCİ TÜRK NEŞRİYAT KONGRESİ VE SERGİSİ

1-5 Mayıs 1939'da, Hasan-Âli Yücel'in Millî Eğitim Bakanlığı sırasında, Ankara'da Birinci Türk Neşriyat Kongresi toplanmış, büyük bir yayın sergisi açılmıştı. Bu önemli toplantıya resmî, millî ve özel kurumlardan kalabalık bir delege kurulu katılmıştı. Kültür ve yayın hayatımızda bir dönüm noktası olan Kongrede incelenen konular arasında şunlar da vardı: Genel bir yayın programı hazırlanması, klâsik eserlerin dilimize çevrilmesi için bir plân yapılması, orta öğretim çağındaki gençlik için gerekli eserlerin program tesbiti, armağanlar verilmesi, yayınların tanıtılması, satış ve dağıtım işlerinin düzenlenmesi, basımevlerimizde iş verimini arttıracak ve kaliteyi yükseltecek tedbirlerin alınması, telif hakları mevzuatımızın gözden geçirilmesi v.b. Tercüme Bü-

rosunun kuruluşu, klâsiklerin çevrilip basılışı hep bu Kongrenin eseri-
dir. 1951 tarihli Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun fikrî hazırlığında
da Kongrenin payı büyük olmuştur.

DERLEME İŞLERİ :

Basımevlerinin, yayınevlerinin, yazarların her eserden bir veya bir-
kaç hüshayı Devlete bedava vermesi demek olan Derleme işinin tarihçe-
si, Batıda Fransa Kralı I. François'ın 28 Aralık 1537 tarihli fermanına
kadar dayanır.

Bizde de bunun yüz yılı aşan bir geçmişi vardır. Daha «Tercüman-ı
ahval» gazetesinin ilk sayısında (21 Ekim 1860) Şinasi'nin kaleminden
çıkan önsözdeki şu satırlar dikkatimizi çekmiştir: «Ve bundan başka
her defa çıkarıldıkça bir nüshası lâyük olmadığı halde Huzur-u Hümayu-
na takdim olunmak hususuna irade-i mahsusâ-i şahane teakuben şe-
ref şudur olmuştur». Bundan birkaç yıl sonra çıkan 1281 (1864 tarihli
ilk Matbuat Nizamnamesi'nin 4. madesine göre, gazetenin sorumluluğu-
nu üzerine alacak olan sahip veya müdürü gazeteden her defasında bir
nüshaya imza atıp İstanbul'da Maarif Nezaretine bağlı Matbuat Müdü-
rüne, taşrada ise Valiye verecek ve gazete nüshaları, zirinde imzalı ola-
rak basılacaktır (Servet İskit, **Türkiye'de matbuat idareleri ve politika-
ları**, 1943, s. 16). O zamanlar İstanbul'da Matbuat Müdürü Sakızlı Er-
menî aslından Ohanes Paşa (1830-1912) idi. Aynı Nizamnamenin 11.
maddesi, 4. maddede yazılan nüshanın verilmemesi halinde, on lira pa-
ra cezası tarheder.

1888 yılında bir Matbaalar Nizamnamesi daha çıkarıldı. Buna göre,
matbaa sahipleri, basacakları kitaplar için, Maarif Nezaretinden resmî
izin almak zorunda idiler. Ayrıca, 1894 tarihli bir başka Nizamname,
kitapçılara daha da şiddetli mükellefiyetler koymakta idi. 1909 Temmu-
zunda çıkan yeni Matbuat Kanununda, Matbuat Müdürlüğü diye resmî
bir teşekkülden söz yoktur. 1913 tarihli bir kanunla Hariciye Nezareti-
ne bağlı bir Matbuat Umum Müdürlüğü kurulmuştur. 7 Haziran 1929
tarihinde Ankara'da Anadolu Ajansını da içine alan bir Matbuat ve
İstihbarat Umum Müdürlüğü kuruldu.

Cumhuriyet devrinin Matbuat Kanunu 1931 Temmuzunda çıkmış-
tır. Bu kanunun şumulüne matbaalar da girmektedir. Bazı maddeleri
1932, 1933, 1934, 1940 yıllarında değiştirilmiş olan bu kanunda, ihti-
yati tedbir olarak sansür ve idari ihtar bulunmamakla birlikte, yayı-
ndan sonra, Bakanlar Kurulu kararı ile gazete veya dergileri toplatmak
veya tatil etmek gibi bazı tedbirlere yer verilmiştir. 1950 tarih ve 5680 sa-
yıli yeni Basın Kanununun 12. maddesi ve yine 1950 tarih ve 5681 sayılı

yeni Matbaalar Kanununun 4. maddesine göre mahallin en büyük mülye amirine ve C. Savcısına ikişer nüsha ve ayrıca Emniyet I. Şube ile Turizm ve Tanıtma Bakanlığına da ikişer nüsha verilir.

Genel ve Ulusal kütüphanelerimizin zenginleştirilmesi amacını güden asıl Derleme Kanunu -Basma Yazı ve Resimleri Derleme Kanunu- 21 Haziran 1934 tarihini, 2527 sayısını taşır. Atatürk'ün bir işaretiyle çıkarılmıştır. Kanun, 1925 tarihli eski Fransız (Dépot légal) kanununun hemen aynıyle çevirisinden ibarettir.

Başlıca maddeleri şunlardır: Türkiye'de her türlü baskı usulleriyle basılıp yayınlanan yazı ve resimleri basanlar, bunların beş nüshasını Millî Eğitim Bakanlığını Derleme Müdürlüğüne vermek zorundadır. Verilecek eserler: Gazeteler, ajans tebliğleri, dergiler, kitaplar, broşürler, öğrenci tezleri, haritalar, atlaslar, tablolar, oyma baskılar (gravür), her çeşit resimler, sanat değerini haiz duvar ilânları, kılavuzlar, plânlar, krokiler, destan ve şarkılar, musiki notaları, cemiyet ve şirketlerce yayınlanan raporlar, kataloglar, takvimler, yıllıklar ve muhtıralardır. Eserler, en çok 15 gün içinde, makbuz karşılığında mahalli Millî Eğitim idarelerine verilir. Tahviller, çekler ve pullarla kıymetli kâğıtlar da üzerlerine (İptal) edildiği işaret edilerek ait olduğu bakanlık, daire ve kurumlarca verilir. Tadiilen veya aynen yeniden basılan, hattâ yalnız kabı değişen eserlerinde tekrar verilmesi mecburidir. Türkiye'de yayınlanmak üzere, yabancı ülkelerde bastırılarak yurda ithal edilen eserler de bu kanun hükümlerine bağlıdır. Derlenen eserler şu yerlere gönderilir: Ankara Millî Kütüphanesi, Ankara Genel Kütüphanesi, İstanbul Üniversitesi, Kütüphanesi, İstanbul (Beyazıt) Devlet Kütüphanesi, İzmir Millî Kütüphanesi. Basma yazı ve resimleri süresi içinde vermiyenler, mahkemece 50 liradan (sonradan çıkan bir kanunla 250 liradan) aşağı olmamak üzere para cezası ile cezalandırılır ve vermediği basma yazı ve resimleri aynen vermesine de hükmolunur. Türkiye'de kazı yapan yabancı uzman ve bilginler, yaptıkları bu kazılara ait olarak Türkiye dışında bastırıp yayınladıkları eserlerin 6 nüshasını vermek zorundadırlar. Hükümetçe menolunan ve musadere edilen basma yazı ve resimlerin 5 nüshası, bu işe memur makamlarca teslim olunur. Şu kadar ki açıkta tutulması caiz görülmeyen böyle basma yazı ve resimler kilit altında ayrıca muhafaza olunur. Bu kanunda gösterilen vazifeleri yapmakla birlikte, derlenen eserleri teslim almak, tasnif, kayıt ve muhafaza etmek ve her türlü bibliyografya fihristlerini tanzim edip yayınlamak işleriyle uğraşmak üzere, beş memurla bir hademeden ibaret Derleme Müdürlüğü kurulmuştur.

Bu pek önemli kültür işini nizamlayan kanun; film, fotoğraf, plâk ve başka çeşit dökümanın Devlet elinden kaçmasına göz yummaktadır. Kanunda esaslı bazı ıslahat yapmak üzere, bütün dünya ülkelerinin en yeni Derleme mevzuatı toplanıp incelenerek, 1956'da günümüzün ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde yeni bir tasarı hazırlanmıştır. Son Millî Eğitim Şurasından geçip tasvip ve tasdik olunan bu tasarruğun yakında kanuniyet kazanması beklenmektedir. Tasarı ile derlenecek eser sayısı yediye çıkarılmaktadır. Yayınevleri de Devlete ikişer nüsha vereceklerdir.

BASIN :

Türkiye'de basının, özellikle gazeteciliğin geçirdiği gelişme safhaları bilinmektedir. Ne kadar kısa olursa olsun, basın tarihçesini gözden geçirmek, bir konferans çerçevesini daima aşar. Ayrıca konunun bazı bölümleri için yeterli istatistik ve inceleme bulunmadığından, verilen bilgilerde eksiklikler kalabilir.

İlk Türkçe gazete olan «Takvim-i vekayi» 1 Kasım 1831'de çıkmaya başladığına göre, bugün basınıımız 135 yaşındadır.

Ancak Arap harfli Türkçe süreli yayınların (gazete ve dergiler'in) tam bir kataloğu veya bibliyografyası henüz hazırlanmamıştır. İlk Derleme Müdürü rahmetli Selim Nuhet Gerçek, 1931'de gazeteciliğimizin 100. yıl dönümü dolayısıyla «Türk gazeteciliği» adlı küçük bir monografi yayınlıyarak bize basınıımızın ilk devirleri hakkında bazı bilgiler vermiş, özellikle ilk gazeteleri tıpkı-basım olarak eserine ekleyip onların şekillerini de tanıtmıştır.

Bundan sonraki devrede, 1832'den 1881 yılına kadar geçen ilk 50 yıl içinde, İstanbul'da pek çok gazete ve dergi yayınlandı, o tarihten sonra gazetelerin sayısı azaldığı görülmüştür. Buna sebep, II. Abdülhamit idaresinin sıkı istibdadı idi. Gazete sayısının azalması, fakat mevcut gazetelerin biraz daha gelişmesi, halkta kültür seviyesinin de bir parça yükselmesi dolayısıyla, o tarihten 1908 devrimine kadar okuyucu sayısı da artmıştır. Gazetelerin sayısı azdı, fakat sürekli olarak çıkıyorlardı. İşte o zaman gazetenin bir sermaye işi olduğu anlaşıldı.

II. Abdülhamit devrinde kaç gazete çıktığını, herbirinin kaç nüsha yayınlandığını, tirajlarının ne olduğunu araştırıp bunların meslek ve önemleri üzerinde durmak şimdiye kadar tam olarak ele alınmamış bir konudur. Bugün bunlardan çoğunun koleksiyonunu bulmak bile mümkün değildir. O devirde Osmanlı İmparatorluğuna bağlı Bulgaristan'da bile Türkçe yayın yapıldığı (Örneğin: **Hamiyet**, ilk sayısı 1896) düşünülürse, bu işin önemi anlaşılır. Osmanlı Devleti topraklarında çıkan gazete ve dergiler hakkında, eksik de olsa, genel bir fikir edinmek üzere,

Devlet salnameleri ile Vilâyet salnamelerinin çeşitli yıllarına başvurmak gerekir. Millî Kütüphane yayınları arasında «Eski harfli Türkçe süreli yayınlar toplu kataloğu»nun muvakkat basımı çıkmıştır (1963).

İkinci Meşrutiyet devri (1908-1918) için doğruya yakın rakamlar eldedir. 1098-1909 yılları arasında çıkan gazete ve dergilerin sayısı 353'ü buluyordu. II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesi (28 Nisan 1909) üzerine duruma hâkim olan askerî idare, basına sansür koydu; bir süre için basın yeniden kontrol altına girdi. Öyle ki 1910'da yayınlanan gazete ve dergilerin sayısı 130'a inmişti. 1911'de bu sayı 124 olarak görülür. 1912'de yeniden 45 gazete çıkmağa başlamıştır. 1913'te 92 gazete çıkıyordu. 1914'te 70 gazete ve dergi basılıyordu. 1915'te gazete ve dergi sayısı 6 olarak görülmektedir. 1916'dan 1918'e kadar sırası ile 8, 14 ve 71 gazete ve dergi çıkmıştır. 1920'de yeniden 40, 1921'de yeniden 25 gazete ve dergi kurulmuştu. 1922'de İstanbul ve Ankara'da çıkan gazete ve dergilerin sayısı 35'i bulmaktaydı.

1923'ten bu yana basınıımızı daha iyi tanıyoruz. 1923 yılında İstanbul ve Ankara'da yeniden çıkan gazetelerin sayısı 30'u geçmektedir. 1924'te de yeniden çıkan 30'a yakın gazete ve dergi vardı. 1925'te yeniden 20 gazete yayınlanıyordu. Bütün yurttta o yıl içinde çıkmış olan gazete ve dergilerin sayısı 215'tir. Bunlardan 98'i İstanbul'da 12'si Ankara ve İzmir'de basılıyordu. 1926'da yeniden 30 kadar gazete ve dergi çıkmağa başladı. 1927'de 21 yeni gazete ve dergi yayınlanıyordu.

1928'de Lâtîn harflerinin kabulü üzerine, satış bakımından, gazeteler büyük bir sarsıntı geçirdi. İlk zamanlarda yarısı eski, yarısı yeni harflerle çıkan gazeteler, ancak Devlet yardımı ile ayakta durabildiler; Devlet, gazetelere, üç yıl süre ile, prim verdi. Daha sonra gazetelerin sayısı ve baskısı artınca bu primi kesti.

1928-1933 yılları arasında yurttta kaç gazete ve dergi çıktığı, bunların süreleri ve konuları ile coğrafi dağılışı hakkında hemen hiçbir bilgimiz yoktur.

1934 yılı ortalarında Derleme Kanununun yürürlüğe girmesiyle, kitap ve broşürler gibi, gazete ve dergiler de derlenip kütüphanelerde koleksiyonları yapılmğa başlanmıştır. O yıl Türkiye'de 138 gazete ile 206 dergi çıkmıştır. Gazetelerden 46'sı gündelik, dergilerden 99'u aylıktır.

1935'te 349 gazete ve dergi basılıyordu. 127 gazeteden 49'u gündelik, 222 dergiden 101'i aylıktı.

1936'da gazete ve dergi sayısı 324'e düşmüştür. Bunlardan 133'ü gazete, 191' dergidir.

1937'de 137 gazeteden 46'sı gündelik, 203 dergiden 99'u aylık idi.

1938'de gündelik gazete sayısı değişmedi, gündelik olmyanlara 4 tane daha eklendi. Dergi sayısı 199'a indi. Bunlardan 109'u aylık çıkıyordu. Dergi ve gazete toplamı aynı (340) idi.

1939'da gazete ve dergi sayısı azalmağa başladı, 1942 yılı sonuna kadar azalma devam etti: 295'ten 251'e kadar düştü. İkinci Dünya Savaşı yıllarına rastlıyan bu dönemde gündelik gazete sayısı artarak 46'dan 62'ye çıkmıştır. Dergi sayısı ise boyuna düşme kaydeder: 178'den 127'ye iner.

1943'te bütün yurttta 142 dergi, 124 gazete çıkmıştır. Dergilerin 67'si aylık, 27'si haftalık, 27'si de onbeş günlükdür.

1944'te 258 dergi ile 159 gazete, 1945'te 287 dergi ile 154 gazete, 1946'da 332 dergi ile 194 gazete, 1947'de 379 dergi ile 322 gazete, 1948'de 308 dergi ile 408 gazete, 1949'da 449 dergi ile 420 gazete yayınlanmıştır.

1950 yılında iktidar değişmesiyle basında bir canlanma görülür. Dergi sayısı 30 artışla 479, gazete sayısı 57 artışla 477 olur.

1951'de 431 dergi ve 484 gazete basılır.

1952'de 624 dergi ile 983 gazete bulunur. Dergilerden 276'sı aylık, 140'ı haftalık, 45' i onbeş günlük 45'i üç aylık, 22'si iki aylık, 19'u yıllık 73'ü süresi belirsiz olarak çıkar. Gazetelerden gündelik olanlar 333.tür.

1953-1954 yıllarında dergi ve gazete sayımı yapılmamıştır.

1955'te 542 dergi, 787 gazete; 1956'da 704 dergi, 806 gazete; 1957'de 549 dergi, 885 gazete 1958'de 606 dergi, 784 gazete; 1959'da 656 dergi, 855 gazete; 1960'ta 716 dergi, 942 gazete; 1961'de 751 dergi, 822 gazete; 1962'de 817 dergi, 836 gazete; 1963'te 861 dergi, 86 gazete yayınlamak-taydı.

1960 yılında özel gazeteciliğimizin 100 yıldönümü törenle kutlanmıştır.

HER İLDE KAÇ GAZETE VE DERGİ ÇIKIYOR?

İllerimizi alfabe sırasıyla sunduğumuz şu istatistikte, 1964 yılında ki durum görülüyor. İlk sayı gazete ve dergi toplamını, parantez içinde ki sayı da günlük gazete sayısını belirtmektedir: Adana 28 (7), Adıyaman 2, Afyon 9 (6), Ağrı 2 (2), Amasya 8 (5), Ankara 364 (39), Antalya 10 (7), Aydın 23 (11), Balıkesir 22 (17), Bilecik 5 (2), Bingöl 2 (2) Bitlis 3 (3), Bolu 8 (2), Burdur 2 (2), Bursa 23 (6), Çanakkale 16 (8), Çankırı 9 (5), Çoruh 6 (5), Çorum 2 (2), Denizli 8 (3), Diyarbakır 1 (1), Edirne 12 (5), Elazığ 5 (5), Erzincan 6 (3), Erzurum 6 (6), Eskişehir 23 (5), Gaziantep 12 (5), Giresun 1 (1), Gümüşhane 3, Hakkâri 3 (3), Hatay 7 (3), İçel 11 (8), İskenderun 5 (5), İsparta 10 (4), İstanbul 750 (45), İzmir 90 (14), Kars 7 (7), Kastamonu 9 (3), Kayseri 6 (6),

Kırklareli 8, Kırşehir 6 (3), Kocaeli 15 (9), Konya 17 (7), Kütahya 5 (3), Malatya 9 (8), Manisa 12 (5), Maraş 6 (6), Mardin 5 (4), Muğla 15 (5), Muş 1 (1), Nevşehir 1, Niğde 7 (2), Ordu 5 (2), Rize 3 (3), Sakarsa 9 (8), Samsun 21 (8), Siirt 8 (8), Sinop 2, Sivas 4 (3), Tekirdağ 6 (1), Tokat 10 (6), Trabzon 7 (3), Tunceli 1 (1), Urfa 9, Uşak 4 (3), Van 6 (3), Yozgat 3 (2), Zonguldak 20 (13), Genel toplam: 1739 (382).

ŞİMDİKİ DURUM :

İstanbul'da bulunan Millî Eğitim Bakanlığı Basma Yazı ve Resimleri Derleme Müdürlüğünce 31 Aralık 1964 tarihinde hazırlanan resmî bir istatistiğe göre, Türkiye'de tam 1.739 gazete ve dergi yayınlanmaktadır. Bunlardan 810'u gazete, 929'u dergidir.

Çıkış süreleri itibariyle gazete ve dergiler şöyledir: Günlük 382 (33'ü ajans bülteni), haftada üç defa 16, haftada iki defa, 50, haftalık 273, on günlük 1, onbeş günlük 59, aylık 408, iki aylık 50, üç aylık 73, dört aylık 8, altı aylık 33, yıllık 263, süresi belirsiz 123. Bunlardan 1964'de çıkmaya başlayanlar: İstanbul'da 43 gazete, 167 dergi; başka yerlerde 126 gazete, 81 dergidir.

Konu sınıflandırması: Genel konular 990, sosyal bilimler 334, uygulamalı bilimler 166, edebiyat 119, güzel sanatlar-spor-turizm 72, din ve ilâhiyat 24, tarih-coğrafya-biyografya 19, nazari bilimler 10, dil 5, felsefe 0.

Türkiye'de yabancı dillerde 84 gazete ve dergi çıkmaktadır: İngiliz 33, Rumca 13, Ermenice 10, Fransızca 9, Almanca 5, Musevice 4, Arnavutça 2, İtalyanca 1, Türkçe-İngilizce-Fransızca 1. Bunlardan 58'i İstanbul'da, 26'sı başka yerlerde basılmaktadır.

1963'te yurdumuzda 1.722 gazete ve dergi çıkmaktaydı. 1964'te 17 gazete ve derginin fazlalaşmış olduğu görülmektedir.

İSTANBUL BASINI :

Derleme Müdürlüğünün 31 Aralık 1964 tarihli resmî bir istatistiğine göre, İstanbul'da 750 gazete ve dergi çıkmaktadır. Bunlardan 174'ü gazete, 576'sı dergidir. Gazetelerden 47'si gündelik (11'i ajans bülteni), 3'ü haftada üç, 2'si haftada iki, 45'i haftalık, 15'i onbeşgünlük, 37'si aylık, 3'ü iki aylık, 6'sı üç aylık, 2'si altı aylık, 4'ü yıllık, 12'si süresi belirsiz olarak yayınlanmaktadır. Bunlardan 43'ü ilk defa 1964'te çıkmaya başlamıştır.

Dergilerden 5'i haftada üç, 87'si haftalık, 13'ü onbeşgünlük, 168'i aylık, 29'u iki aylık, 38'i üç aylık, 3'ü dört aylık, 15'i altı aylık, 183'ü yıllık, 33'ü süresi belirsizdir. Bunlardan 167'si yeniden kurulmuştur.

İstanbul gazete ve dergilerinin konu sınıflandırması da şöyledir: Genel konular 369, sosyal bilimler 151, uygulamalı bilimler 94, edebiyat 63, güzel sanatlar-spor-turizm 54, din ve ilâhiyat 11, tarih-coğrafya 4, nazari bilimler 3, dil 1, felsefe 0.

İstanbul'da yabancı dillerde 58 gazete ve dergi çıkmaktadır: Rumca 13, İngilizce 12, Ermenice 10, Fransızca 6, Almanca 5, Musevice 4, Arnavutça 2, İtalyanca 1, Türkçe-Almanca 2, İngilizce-Fransızca-Almanca 1, Türkçe-İngilizce-Fransızca 1. Bunlardan 6'sı gündeliktir.

1963'te ise **İstanbul**'da 709 gazete ve dergi yayınlanmakta idi. Arada 4 adet lehte bir fark vardır. Buna göre. **İstanbul**'da 1964'te gazete ve dergi sayısı artmıştır.

DAĞITIM VE SATIŞ :

Mutlakiyet devrinde (1876-1908) en çok 2.000 satan gazeteler arasında, **İkinci** Meşrutiyet'ten sonra baskı sayısını 50.000'e çıkaranlar bulunmuştu. Bugün geniş malî imkânları olan büyük gazeteler, dağıtım ve satış meselesini çözüm yoluna koymuştur.

Ancak, dergiler ve kitaplar için aynı şey söylenemez. Kurumların teşkilât ve malî kaynak bakımından yetersizliği, ticari veya başka düşüncelerle dergiler ve kitaplar arasında ayırım yapması, ödeme işlerinde **gönülen** düzensizlik, dergilerin ve kitapların dağıtım ve satış işlerini **kültür** ve yayın hayatımızı etkileyecek biçimde aksatmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığının yayınlarını satan mahdut gayeli -18 ilde teşkilât bulunan- yayınevleri vardır.

Posta ücretleri de son zamanda pahalılaşmıştır.

Okuyup yazma bilenlerin sayısı az olduğu halde, gündelik gazete sayısı pek çoktur. Bu gazetelerin çoğu da malî bakımdan esaslı temellere sahip değildi.

Beş büyük **İstanbul** gazetesi (535.000 satışı olan «Hürriyet», 190.000 satan «Tercüman», 175.000 satışı «Milliyet», 122.000 satışı yükselen «Cumhuriyet», 115.000 satan «Akşam») bir milyondan fazla okuyucuya sahiptir. Bunların sağladığı tiraj, diğer yirmi gazetenin toplam baskısını geçmektedir. Mayıs 1966 sonunu gösteren bu durumda, bugün **değişiklik** olmuş olabilir. Tirajları bulmak için, satış rakamlarına %10 iade rakamını eklemek gerekir. Büyük gazeteler mahallî ve millî oranda **cimayet**, seks ve din haberleri ve yazıları verirler. Küçük gazeteler ise, **bu** amansız sürüm yarışındaki yerlerini, müfrit particiliği veya **ideolojileri** benimsiyerek muhafazaya çalışıyorlar.

«Akis» (1954) ve «Kim» (1958) gibi haftalık dergiler, yaşamlarına sebep olan (Partizan imalarla dolu politika dedikodusu) formülünü kullanıyorlar.

Bugün bir gazetenin maliyeti tam 38.5 kuruştur; 25 kuruşa satılan gazetenin zararı, özel ilân geliriyle kapatılır. Bu gelirden mahrum olanlar fiyatı arttırmak yoluna gitmektedir. Daha şimdiden, gündelik bir gazete, fiyatını 50 kuruşa çıkarmıştır («Yeni gazete», 26 Ekim 1964). Fakat, herhalde satışsızlık yüzünden, fiyatını 25 kuruşa indirmek zorunda kalmıştır.

BİBLİYOGRAFYA. - BU KONUDA OKUNACAK BAŞLICA ESERLER :

Türk gazeteciliği (Selim Nüzhet Gerçek, 1931), Türk matbaacılığı I (Selim N. Gerçek, 1939), Türk taşbasmacılığı (S. N. Gerçek, 1939) Türkiye'de neşriyat hareketleri tarihine bir bakış (Server R. İskit, 1939), Türkiye'de matbuat rejimleri (S. İskit, 1938), Türkiye'de, matbuat idareleri ve politikaları (S. İskit, 1943). Türk halk kitapları (Dr. Otto Spies - Behçet Gönül, 1941), Anadolu halk resimleri (Malik Aksel, 1961), Türkiye'de kâğıt sanayii (1958), Asırlar boyunca kâğıt (John H. Ainsworth'dan çev. Prof. Dr. Savni Huş, 1962), Türkiye'de matbaanın girişi ve ilk basılan eserler (Dr. Osman Ersoy, 1959), Türk gazetecilik ve basın tarihi (Abbas Parmaksızoğlu, 1959), Türk gazeteciliğinin 100.ncü yılı için basın tarihimizin kara ve ak günleri (Niyazi A. Banoğlu, 1960), Türk fikir gazeteciliğinin 100.ncü yılı münasebetiyle gazetecilik dersleri (1961), Basın ve yayım tarihi I (Hasan R. Ertuğ, 1955), Almanak (1933), Meşrutiyet'ten önce Balkan Türkleri, Makedonya, Şarkî Rumeli meselesi, hudut harici Türk gazeteciliği (M. Necmeddin Deliorman, 1943), Türkiye'de bölge basını ve Diyarbakır gazeteciliği (Doç. Dr. Cavit O. Tütengil, 1962), İngiltere'de Türk gazeteciliği ve Türkçe basın (Doç. Dr. C. O. Tütengil, teksir, 1963), Son asır Türk edebiyatı (Mustafa N. Özün, 1945), Gazete dili (Ragıp Özdem, 1940), Propaganda (Sadri Ertem 1941), Türk düşüncesi ve dergilerimiz (Hilmi Z. Ülken, Türk düşüncesi, I, 1945), Books in Turkey (Arslan Kaynaradağ, Middle Estern affairs, XI, 10, 1960, pp. 307-311).

24 Kasım 1966'da II. Kütüphane Haftası (22-29 Kasım 1965) dolayısıyla İzmir Radyosunda yapılan konuşma.

1928 - 1963 YILLARI İÇİNDE TÜRKİYE'DE

	Genel Tarih-coğrafya	Felsefe Konular ahlak	Din İlahiyat	Sosyal bilimler	Dil	Nazari Bilimler
	0.	1:	2:	3:	4:	5:
1928-1933:	—	—	—	—	—	—
1934:	48	25	26	617	93	76
1935:	50	33	29	745	64	62
1936:	68	14	14	721	87	102
1937:	57	17	26	875	54	136
1938:	49	32	18	1093	55	135
1939:	72	28	37	618	49	178
1940:	60	19	54	530	58	123
1941:	73	19	32	516	66	126
1942:	68	36	15	460	57	97
1943:	92	49	43	485	80	122
1944:	94	44	43	484	67	105
1945:	101	52	34	465	95	165
1946:	86	46	58	494	88	177
1947:	73	59	71	518	72	136
1948:	66	36	82	487	69	173
1949:	136	32	99	756	63	170
1950:	179	31	103	768	83	164
1951:	113	30	99	608	77	155
1952:	139	30	83	881	62	85
1953:	—	—	—	—	—	—
1954:	—	—	—	—	—	—
1955:	108	41	105	1078	55	127
1956:	82	44	118	1035	90	112
1957:	20	64	141	821	77	111
1958:	404	45	156	897	166	197
1959:	405	53	147	1046	161	204
1960:	396	61	208	1115	189	173
1961:	556	51	150	1218	148	235
1962:	482	73	209	1296	204	212
1963:	651	73	264	1626	150	241
	4729	1137	24626	22263	2579	4099

Not : 1928-1933, 1953-1954 Yıllarındaki eserler onlu sınıflandırma esasına göre tasnif edildiği için ayrı ayrı gösterilememiştir: Keza 1939 - 1948 yıllarındaki risaleler de aynı nedenle ancak toplu olarak yekûna dahil edilmiştir.

BASILIP DERLENEN KİTAPLAR

Tatbiki Bilimler	Güzel sanatlar ve spor	Edebiyat	Tarih-coğrafya Bibliyografya	Risaleler:	Toplam
6:	7:	8:	9:		
—	—	—	—	—	6297
168	23	308	146	—	1530
316	40	282	120	—	1741
462	217	280	143	—	2106
515	218	320	294	—	2512
583	169	325	272	—	2731
335	80	333	273	888	2831
284	51	298	212	681	2370
261	58	433	160	650	2339
236	38	305	176	616	2104
286	47	662	232	706	2804
271	48	888	195	833	3072
286	53	625	176	570	2621
335	38	574	195	639	2730
274	67	415	196	555	2436
330	52	337	172	518	2322
521	74	410	200	—	2461
412	83	353	224	—	2400
455	68	356	232	—	2197
532	67	409	159	—	2447
—	—	—	—	—	3266
—	—	—	—	—	3585
516	142	863	216	—	3250
593	116	639	252	—	3080
440	75	620	261	—	2630
669	124	905	362	—	3925
710	224	795	379	—	4124
577	210	899	367	—	4195
808	212	645	334	—	4357
1061	188	805	311	—	4842
921	244	927	319	—	5426
13114	3025	15001	6578	6596+6297+3266+3585	94.731